

Маланюк Євген Филімонович

Життя та творчість

ЄВГЕН МАЛАНЮК

(1897—1968)

Євген Филімонович Маланюк народився 20 січня 1897р. в Ново-Архангельську на Херсонщині в родині українських інтелігентів. Спочатку він навчався в реальній школі в Єлисаветграді, а потім — у Петербурзькому політехнічному інституті. У 1914 р. юнак подав документи до Київської військової школи, яку закінчив, отримавши звання офіцера, і став начальником кулеметної команди 2-го Туркестанського стрілецького полку на Південно-Західному фронті.

1917 р. він перейшов у розпорядження полковника Мішковського, котрий під час встановлення гетьманської влади в Україні став керівником оперативного відділу Генерального штабу (побачене в цей час потім відбивалось і на творчості Є. Маланюка).

У 1920р. разом з Армією УНР (Української Народної Республіки) Є. Маланюк емігрував, спочатку жив у Каліші в таборі для інтернованих українських частин. У 1922 р. він разом з Ю. Дараганом заснував журнал "Веселка". Наступного року він закінчив Подебрадську академію в Чехо-Словаччині, отримав диплом інженера, працював за фахом у Польщі. У 1925р. у Подебрадах вийшла поетична збірка Є. Маланюка "Стилет і стилос", у 1926р. у Гамбурзі вийшла книжка "Гербарій". 1929р. — Є. Маланюк очолив у Варшаві літературне угруповання "Танк".

Протягом 1930—1939 рр. у Парижі та Львові виходили збірки "Земля й залізо", "Земна мадонна" і "Перстень Полікрата".

У 1945р. Є. Маланюк опинився в Західній Німеччині, увійшов до складу МУРу (Мистецький український рух), 1949 р. — переїхав до США.

У 1951 — 1966 рр. вийшли його твори: збірки "Влада" (Філадельфія, 1951); "Поезії в одному томі" (Нью-Йорк, 1954); "Остання весна" (Нью-Йорк, 1959); "Серпень" (Нью-Йорк, 1964); поема "П'ята симфонія" (Нью-Йорк, 1953), два томи

есеїстики: "Книги спостережень" (Торонто, 1962. Т. 1; Торонто, 1966. Т. 2).

У 1958 р. Є. Маланюк став почесним головою об'єднання українських письменників "Слово".

16 лютого 1968 р. письменник помер у передмісті Нью-Йорка.

Найголовнішою ідеєю, ідо проймала і поезію, і есеїстику Є. Маланюка, була щеза української державності. Усією своєю творчістю поет прагнув дати відповідь на запитання: що являє собою українська культура, яке місце вона посідає серед інших культур, що є причинами тогочасного занепаду країни, як відродити українську державність. У розв'язанні цих проблем важливу роль Є. Маланюк відводив ролі поета, бо вважав, що поет — це своєрідна ланка між Богом і землею, людьми:

Як в нації вождів нема, Тоді вожді її поети.

(Послання)

У збірці "Стилет і стилос" він спробував розв'язати давню, якщо не сказати одвічну, проблематику світової літератури: що має бути найголовнішим у художній творчості — краса чи служіння інтересам суспільства. У вірші "Стилет чи стилос?" Є. Маланюк вдається до символічного осмислення проблеми: стилос — так називалась паличка для писання на вощаній дощечці, а стилет — це невеликий кинджал з тонким тригранним клинком. Автор усвідомлює неможливість однобокого розв'язання цієї проблеми:

Стилет чи стилос? — не збагнув. Двоє в Вагаються трагічні терези.

Не кинувши углиб надійний якор, Пливу й пливу повз берега краси.

хоча й схиляється на користь стилосу. Але він усвідомлює, що реалії українського життя такі, що митець мусить виховувати свою націю, мусить боротись за свою державу, проте не забувати, що насамперед він все-таки митець і не може не помічати краси.

Є. Маланюк з болем усвідомлював, що Україні бракує українців, натомість багато "малоросів" і "хахлів"— ось найважливіший історичний урок. І саме поезія, як це засвідчила поява Тараса Шевченка, здатна була не лише збудити націю, а й підготувати її до грядущих випробувань. Поетична творчість Є. Маланю:

ка творила в слові все те, що було відсутнім у реальності, яка його оточувала. Частко поет вдавався до історії, прагнучи осмислити минуле, сучасне й зазирнути в майбутнє. Наприклад, у вірші "Знаю — медом сонця, ой Ладі" він змальовує Україну в образі Еллади — однієї з найміцніших країн минулого, колись європейської цивілізації, захоплюючись і милуючись її красою та величчю, а в циклі "Псалми степу" поет звинувачує Україну в надмірній покірності та безвільності:

Тебе б конем татарським гнати, І — тільки просвистить аркан —
Покірливо підеш сама Ти З лукавим усміхом у бран.

Не забуває автор дорікнути й собі за відсутність справжньої синівської любові до матері-землі. Він усвідомлює, що не може називатись по-справжньому люблячим сином — скоріше варваром, дикуном:

Тепер, коли кругом руїни й вітер,
Я припадаю знов до Твоїх ніг,—
Прости, прости,— молю, невітний митар.
Прости, що я — останній печеніг.
Прости, що я не син, не син Тобі ще,
Бо й Ти — не мати, бранко степова!
З Твоїх степів летять птахи зловіщі,
А я творю зневажливі слова.

Отже, образ "Степової Еллади" — України пронизаний жіночим началом, персоніфікується в ряді жіночих образів-символів, протилежних один одному: Земна Мадонна й Антимарія, кохана й розпусниця, свята й відьма. Почуття любові змінюється почуттям ненависті, слова слави — словами прокляття. Поет вірить, що вогонь війни може очистити, збудити Україну, а якщо ні, то прирече її на загибель разом з ворогами:

Усім огнем твоєї тьми. Всім пеклом зради й самозгуби Ти переможця обійми,
Вцілуй свою отруту в губи!

(Антимарія)

Проте справжня війна виявилась значно жахливішою за поетичні уявлення. Все частіше поет почав порівнювати свого ліричного героя з образом Одиссея, який повертається на батьківщину, для якого важливіша вже не сама війна, а дорога повернення. Це не свідчить про лам у шкалі етичних цінностей поета, скоріше — це зміщення акцентів у мотивах, що постійно були присутні в його творах, бо друга книга поета "Гербарій" містила вже переважно інтимну, особистісну лірику. Цю зміну не слід пояснювати відмовою Є. Маланюка від державницької ідеї — лише як переоцінку засобів її досягнення, перевтілення суворого пророка та "імператора строф" в особу — теж царського роду, але до часу невпізнанню і загублену серед чужинного люду — Одиссея, котрий зятато відшукує дорогу до свого дому й родини. Прокляття, що вряди-годи проривається з його вуст, стосується вже не степової Еллади, а літератури, яка не виправдала його сподівань:

Будь проклята, літературо. Що виссала із серця кров! Це — через тебе — не буйтуром, Не блискавицею — мертвим муром Закам'янів і спить Дніпро. Будь проклята, співуча мово Сльозавих і слизьких пісень, Бо кожен чин пожерло слово, Бо зміст заїла передмова І в ніч лягає кожен день.

(Будь проклята, літературо...)

Відчувається, яким болем розчарування, туги, втрачених надій та ілюзій сповнені ці рядки.

Усе своє життя в еміграції Маланюк пильно стежив за подіями на окупованій батьківщині, зокрема за процесом своєрідного літературного відродження 1920-х рр. і його розгрому в 1930-х рр. та наступними подіями: репресіями, "схвальними одами" Сталіну тощо. Бувши провідним поетом у плеяді "вісниківців", об'єднаних навколо "Вісника" Д. Донцова (провідного ідеолога українського націоналізму за кордоном), Маланюк мав великий вплив як в еміграції й Західних Українських Землях, так і в УРСР, викликаючи постійні напади комуністичної преси, яка називала його "українським фашистом". Лірика Є. Маланюка мала спільні риси з лірикою української еміграції, насамперед "празької школи": історичні мотиви, змалювання внутрішньо сильної, вольової особистості, заперечення сентиментальних, надміру чуттєвих, розслаблюючих мотивів. Ліричний герой у поезіях Маланюка — це безкомпромісний максималіст суворого вигляду, не здатний на

будь-які поступки по відношенню до своїх супротивників і самого себе. Хоча в творчому доробку поета є й інтимна лірика, що вражає лицарським ставленням до світу та до жінок.

Стиль поезії Маланюка формувався під тиском панівних у його покоління емоцій гніву й болю за століття бездержавності та пригноблення української нації, за поразку відновленої в революцію держави УНР і за подальшу трагедію окупації України Москвою. Цей гнів повертався не тільки проти зовнішніх ворогів, а й проти внутрішніх

слабкостей, які поет бачив у комплексі "малоросійства", анархізму, браку національної дисципліни й організації, в перевазі чуттєвості над інтелектом тощо. Звідсіля в його поезії жадання нового типу сильної людини, поглиблення традицій до старокиївських основ (що зумовило особливе зацікавлення поета творчістю і роллю в українській історії П. Куліша).

Євген Маланюк — одна з найяскравіших постатей вітчизняної літератури ХХ ст., її безумовний класик. Усією своєю творчістю він прагнув сприяти відродженню української держави для сильної та самобутньої української нації.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Збірки "Стилет і стилос", "Гербарій", "Земля й залізо", "Земна мадонна", "Перстень Полікрата", "Влада", "Поезії в одному томі", "Остання весна", "Серпень", поема "П'ята симфонія". Два томи есеїстики "Книги спостережень".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Лавріненко Ю. Євген Маланюк// Зруб і парости. — Мюнхен, 1971.
2. Євген Маланюк // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн, / За ред. В.Г.Дончика. — К., 1998. — Кн. 1.
3. Мовчан Р. Українська проза ХХ століття: В іменах. — К, 1997.
4. Войчишин Ю. "Ярий крик і біль тужавий...". Поетична особистість Євгена Маланюка. — К., 1993.
5. Прохоренко О. Є. Маланюк: До проблеми малоросійства в мистецтві // Євген Маланюк. Література. Історіософія. Культурологія. — Кіровоград, 1997.